

URARTU MEDENİYETİ

EKREM AKURGAL

Eski Şark dünyası iki bin yıldan fazla süren bir zaman boyunca büyük medeniyetler meydana getirdikten sonra milattan önce sekizinci yüzyılda parlak devirlerinden sonuncusunu yaşıyordu. Kısa süren bu son parlak çağın ardından yeryüzünün önderliği şarktan garba intikal edecekti. Yeni kültür merkezleri Batı Anadolu kıyılarında kurulacak ve orada bugünkü Avrupa medeniyetinin temelleri atılacaktı.

Dünya tarihinin bu dönüm çağında şark âlemini Mısır, Finike, Babil, Asur, Hitit ve Urartu medeniyetleri temsil ediyorlardı. O sırada Anadolu'da orijinal bir medeniyet kurmuş olan Fryg'ler ise garp dünyasına yönelmiş bir millettir¹. Yunanlılar denizci oldukları için onların şarkla temasları birinci derecede, Mısır'dan başka Akdeniz'in doğu kıyısı boyunca oturan milletlerle oluyordu. Bunlar Finikeliler ve o zaman şimali Suriye'de yerleşmiş olan Hititlerle, bir aralık Halep'e kadar inmiş olan, Urartulardır. Yunan gemileri bu limanlara kendi mamûllerini bırakıyorlar oralardan da şarkın sihir ve füsün dolu dünyasının eserlerini alarak memleketlerine götürüyorlardı.

Yunanlılar Şark dünyası ile olan bu temasları sırasında 8 inci asrın başında Finikelilerden alfabeyi ve onu takip eden on yıllarda da Mezopotamya'nın din, mitoloji ve felsefe alanlarındaki eserlerini, ayrıca onların çeşitli konulardaki pratik bilgilerini öğrendiler. Hesiiodos'un Theogonia'sı Finike ve Hitit kaynakları vasıtasıyla Urartuların cediti olan Hurri'lere kadar giden tesirler göstermekte,² yine aynı müellif in günler ve işler adlı kitabında ise Şark dünyasının bazı karakteristik inanışları³ bariz olarak görünmektedir. Sanat mevzuunda ise Yunanlılar bilhassa Hititlerden ve Urartulardan büyük ölçüde istifade ettiler.

¹ Ekrem Akurgal, Phrygische Kunst s. 125. Ekrem Akurgal, Asiatici Occidentali Antichi Centri, Enciclopedia Universale dell' Arte 1959 I s. 44-60 Levha 31-46

² Dornseiff, Antike und Alter Orient s. 72

³ Dornseiff, aynı eser s. 409.

Bu yazımızda birinci derecede Urartu sanatının Yunanistan'a ve Etrüsk merkezlerine olan tesirleri belirtilecek ayrıca konu bakımından olan ilgisi dolayısıyla de Yunanlıların ve Etrüsklerin Hitit sanatından aldıkları bazı motifler üzerinde durulacaktır ⁴.

Urartular milâttan önce birinci binin başlarında Van gölü ve çevresinde önemli bir devlet kurdular. ⁵ Bununla beraber aynı bölgede Urartu adına daha Assur kralı birinci Salmanasar zamanında (1300-1250) raslanmaktadır. Zaten Urartu dili üzerine yapılan çalışmalar bu halkın Hurri dilinin bir lehçesini konuştuğunu ortaya koymuştur. Hurriler Urartu kiralığından beşyüz yıl önce aşağı yukarı aynı bölgelerde, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da, Antakya'ya kadar uzanan ve Hititler'le çağdaş olan büyük bir medeniyet kurmuşlardı. Böylece Urartuları Hurrilerin ahfadı olarak kabul etmek doğru olsa gerektir.

Bizim bugünkü bilgimize göre Urartu'nun en eski kralı Lutipri'nin oğlu Sardur'dur ve aşağı yukarı 9 uncu yüzyılın ilk yarısında Assur kralı Assurnasirpal (889-853)'ın çağdaşı olarak yaşamıştır. Sardur kendini "bütün ülkelerin kralı" olarak adlandırmakta ve böylece Assurlulara karşı rakip olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat Urartu kiralığının gerçekten kuvvetli bir devlet olarak görüldüğü devir Menua (810-785) Argisti I (785-760) ve bilhassa Sardur III (760-733) zamanlarına düşer. Bu devre içinde Urartular Hititlerle birlikte orta şarkın en mühim merkezlerini ellerinde bulunduyorlar ve Assurluların denize inmelerine mani oluyorlardı. Sardur III'ün hüküm sürdüğü yıllar Yunanlıların şarkla ilk sıkı münasebetler kurduğu devreye tesadüf eder. Mezopotamya'nın kapıları mahiyetinde olan Şimali Suriye limanlarına ve onların en mühim şchirlerine hâkim olmak sayesinde ki Hititler ve Urartular Yunanlıların karşısında Orta Doğunun mümessilleri olarak çıktılar ve Şark dünyasının ticaretine hâkim olma imkânını buldular. Urartuların sekizinci asırda tesis ettikleri bu ticaret münasebetlerini, Assur kralı Tiglatpileser III (746-727) zamanında arazi kayıplarına rağmen

⁴ Hitit sanatının Yunan sanatına tesiri konusu için: Ekrem Akurgal, Späthethische Bildkunst s. 76 v.d.

⁵ Urartular hakkında toplu olarak en güzel iki yazı: 1) Arif Müfit Mansel, İstanbul Üniversitesi Van Haftası, İstanbul Üniversitesi yayımları No. 241. İstanbul 1945 s. 113-139. 2) A. Götze, Kleinasien München 1957, s. 187-200.

Bu makalemizde ele alınan meselelerle ilgili literatür Almanca metinde verilmiştir.

men daha bir asır boyunca devam ettirdikleri anlaşılıyor. Aşağıda tetkik mevzuumuz olan sanat eserlerinin Yunanistan'a ve Etrüsk merkezlerine sekizinci yüzyıl sonunda ve yedinci yüzyıl başında ihrac edilmeleri bunun en güzel delilidir.

Urartu krallığı Med'lerin aynı bölgelerde kuvvetli bir devlet kurmalarıyla, ya yedinci yüzyılın sonunda veya 585 tarihlerinde ortadan kaybolmuştur⁶.

Urartular çivi yazısını⁷ kullanıyorlardı. Bu sayede Urartu dilini okumak ve ele geçen, Assur-Urartu dilinde yazılmış çifte dilli iki kitabe ile de bu dili çözmek mümkün olmuştur. Resmî veya ticarî muhaberele pişmiş topraktan levhalar üzerine yazılmış metinlerle yapıyordu. Ayrıca Urartuların papirus, deri ve tahta üzerine yazmış olmaları da muhtemeldir; çivi yazısı yanında Hitit hierogliflerine çok benzeyen fakat onlardan ayrı olan bir "resimli yazı"ları vardı. Urartuların en mühim kitabeleri taş levhalar üzerinde bina bloklarında veya kayalar üzerindedir. Bunlarda harplerden, inşa edilen saraylardan, mabedlerden, su kanallarından ve dinî konulardan bahsedilmektedir. Urartu kralları yaptıkları işleri Millî Tanrı Haldi adına icra ederlerdi. Bu bakımdan Hititlerle benzerlik gösterirler. Urartu dininde başlıca üç tanrı mevcuttur. Bunlar millî Tanrı Haldi ile Gök tanrısı Teşeba ve Güneş tanrısı Şiwini'dir. Güneş Tanrısı muhtemelen bir kadın tanrı idi. Haldi'ye günde 17 sığır ve 34 koyun diğer iki tanrıya da 6 şar sığır ve 12 şer koyun kurban etmek gerekiyordu. Urartuların tâli derecede olmak üzere daha bir çok tanrıları vardı. Bunlardan bazılarında günde 2 sığır ve 4 koyun kesilirdi. Bir çok tanrılara da yalnız bir sığır ve 2 koyun sunulurdu. Urartular, tanrıları için güzel mabedler inşa ederlerdi. İçlerinde tanrıların heykeli bulunurdu. Toprak Kale'de kazılar neticesinde elde edilen mabed uzunca bir dörtgenden meydana gelen bir yapıdır, ve millî tanrı Haldi'ye aittir. Duvarların alt kısmı büyük ve güzel kesilmiş dörtgen taşlarla harçsız olarak üst kısmı da tuğlalarla inşa edilmiştir. Bir çok yerlerde üzerleri dinî mevzuları ihtiva eden kitabelerle yazılı sütunlar da bulunmuştur. Bu itibarla

⁶ Bu konuda bk. Arif Müfit Mansel Van Üniversitesi haftası, İstanbul Üniversitesi yayınları 241, İstanbul 1945 s. 123.

⁷ Yeni bulunan çivi yazılı Urartu kitabeleri için bk. Emin Bilgiç, Türk Arkeoloji Dergisi, IX 1959 s. 44-48 Levha 42-43.

bu sütunların mabedlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bir Urartu mabedinin cephesini bir Assur kabartmasında (Şek. 7) görmek mümkündür. Çatının semerdam şeklinde oluşu Yunan mabedlerini andırmaktadır. Mezkrur resimde Urartu ülkesindeki bir mabedin Assurlular tarafından yağma ediliş gösterilmektedir. Assur kralı Urartu ülkesindeki Musasir şehrinin Haldi ve Bagbatu'ya ait bu mabedinde yaptığı yağmayı yıllıklarının birinde uzun uzadıya tasvir etmektedir. Sargon'un yağma ettiği binlerce eşya arasında 9 altın kalkan, bir büyük altın kama, hepsi gümüşten olmak üzere 96 mızrak, 12 kalkan, 33 araba, 393 bardak dört bronz heykel ile Kral Ursa'nın arabası ve heykeli, 130 renkli elbise ile 9 altın işlemeli elbise bulunmaktadır.⁸

Urartu devleti bir çok valiliklere ayrılmış olup bir nevi memur devleti idi. Vilâyetlerde her çeşit erzak ve malzeme kiralığın emrine hazır bir vaziyette bulundurulurdu. Ruslar Karmir Blur'da yani eski Teşeba şehrinde, küplerin içinde, şarap, zahire ve susam yağı bulunduğunu tesbit etmişlerdir. Urartunun sınır bölgelerinde, Hitit devletinde olduğu gibi, kirala bağlı beylikler vardı. Bunlar kirala harç verirler fakat kendi bölgelerinde bağımsız olarak hüküm icra ederlerdi.

Urartular sulama tesisleri ile topraklarının verimini arttırdılar. Bugün mevcut olan bazı küçük göllerin (keşiş göl ve Gökçe göl) Urartular tarafından sun'i olarak meydana getirilmiş oldukları kabul edilmektedir. Urartu ülkesinde hayvancılık da büyük rol oynamakta idi. At yetiştirmede büyük başarıları olmuştur; esasen Hurri devrinde de bu bölgede güzel at yetiştirilirdi. Hititler at yetiştirilmesi ve ehlileştirilmesi mevzuunda Hurrilerden istifade etmişlerdi. Assur kralı Sargon Urartu'da çok bol miktarda at bulunduğunu zikretmektedir. Urartular dokuma sanatında da ileri idiler. Ruslar bugünkü Erivan civarında kazdıkları Karmir Blur şehrinde dokuma parçaları da elde etmişlerdir. Urartular bilhassa madencilikte çok ileri idiler.

Urartu Sanatı

Urartu sanatı hakkında Toprakkale, Altıntepce ve Karmir Blur kazılarında meydana çıkarılmış olan eserler sayesinde fikir edinmemiz

⁸ Yağma edilen eşyanın uzun listesi için bk. Arif Müfit Mansel, adı geçen eser s. 129-132.

mümkündür. ⁹ Elimize geçen en eski Urartu eserleri Argisti I (785-760) ve Sardur II (760-733) ye ait birer kalkanla birer miğferden ibarettir. Bu miğferler ve kalkanlar üzerinde ait oldukları kralın adı ile çeşitli insan ve hayvan tasvirleri mevcuttur (Şekil 1,2). Toprakkale kazılarında meydana çıkan insan büstü şeklindeki kazan kulpları (Levha 20, 21a, 22-24) sekizinci asrın sonundandırlar. Yine Toprakkale kazılarında elde edilen ve mühim bir kısmı bir tanrı heykeline ait bir tahtın tezyinatını teşkil eden bronz heykelcikler (Levha 17 a, 18-19) ise, ense üzerinde dikey şekilde yer alan saç topuzundan anlaşılacağı veçhile, yedinci asır Assur stilinde Urartu eserleridir. Altın-tepe'de bulunmuş olan ve kulp yerlerinde dört boğa başı bulunan bronz kazan muhtemelen yedinci asır başındadır (levha 13-15). Toprkale'de elde edilmiş olup bugün Berlin müzesinde ve British Museum'da bulunan kalkanların mühim bir kısmı Urartu devletinin son devirlerinde yapılmışlardır. Bunlardan British Museum'da saklı olanın (Levha 16) üzerinde Erimena'nın oğlu Rusa III ün yani son Urartu kralının adı vardır. Bu kralı yedinci asır sonunda veya 6 ıncı asır başında yaşadığı anlaşılmaktadır. Bir tebciil sahnesini tasvir eden bir altın madalyon da (Levha 26) aşağı yukarı kalkanların devrinde meydana gelmiş olsa gerektir.

Urartu eserlerini tetkik ettiğimizde onlara has olan bazı stil özellikleri tesbit etmek kabildir. Urartu bronz eserlerinde bilhassa halka şeklinde stilizasyon göze çarpar. Aslan tasvirlerinde, boyun üzerinde yele buruşuğunun yukarı kısmında bir halka biçiminde nihayet bularak kulağı meydana getirmesi veya alt dudağın yine halka biçiminde çene altına kıvrılması, kuyruğun bir çember gibi yuvarlak şekilde tasvir edilmesi (Şekil 1) ayak adalesinin üst kısımda bir küçük yuvarlakla süslenmesi (Levha 19), bir nevi halka stili meydana getirmektedir. Aynı halka şekilli tezyinatı boğa tasvirlerinin (Şekil 2) buklelerinde, yelelerinde ve kuyruğu sıkan kudrenin iki tarafında görürüz. Büyük bronz kazanların kenarlarını kulp vazifesini görmek üzere süsleyen kadın büstlerinin göğüslerindeki üçgenlerin tepelerinde görülen küçük yuvarlak süsler de halka şeklinde stilize etme modasının birer tezahürüdür (Şekil 4-6, Levha 20-24,28). Halka stili 8 inci asır eserlerinde görüldüğü gibi yedinci asırda da devam eder. Fakat yedinci ve altıncı asır aslanlarında halka stilinin yerine bazı uzuvların şişkin bir şekilde stilize edildiğini müşahede ediyoruz (Şekil 3 Levha 16). Bu da Urartu eserlerine

⁹ Almanca Metin n. 1, 31, 77.

ait bir özellik olarak belirlemektedir. Urartu bronz eserlerine öz diğer bir çalışma tarzı da insan başlarında veya hayvan vücutlarında iç kısımların noktalar, halkalar veya balık kılçığı şeklinde tezyinatla doldurulmuş muvazi çizgilerle stilize edilmesidir (Levha 27, 29-32).

Urartu eserlerinde insan gözünün işlenmesi de bir özellik arzeder. Profilden bakıldığı zaman göz kapak kenarlarının yanlara doğru mübalağalı bir şekilde sivri olarak uzandığı görülür (Levha 24-27). Fizyonomi bakımından da Urartu insan tasvirlerinde çok mühim bir özellik tesbit etmek mümkündür. Bronz kazanlardaki insan tasvirlerinin (Levha 24,25,27) veya Adilcevaş'da bulunmuş bir taş kabartmanın ¹⁰ üstündeki tanrı kadın figürünün profiline dikkat edilirse burunun alından itibaren kuvvetli bir şekilde öne çıktığını ve bariz bir eğrilik arz ettiğini görürüz. Aynı burun altın madalyon üzerindeki kadın tasvirlerinde de mevcuttur (Levha 26).

Urartu sanatında tasbit ettiğimiz bu özellikler sayesinde İtalya'da Etrüsk prenslerinin mezarlarında bulunan ve kulp yerlerinde insan başlarıyla süslü olan bronz kazanların Urartu eserleri olduğunu söyleyebilecek duruma gelmiş bulunuyoruz (Levha 27, 29, 32). Mezkûr kazanların Etrüsk mamulâtı olmadığı ve muhtemelen şarktan geldikleri düşünülüyor ve hattâ bazı arkeologlar tarafından Urartu merkezlerinde yapılmış oldukları da öne sürülüyordu. Fakat bugüne kadar bunu kesin olarak söylemek mümkün olamamıştır. Şimdi Van bölgesinde meydana çıkan eserleri dakik bir üslûp tahliline tabi tutarak Urartu sanatının özelliklerini ortaya koymuş bulunuyoruz. Böylece halka stili, kaş ve göz kapağı kenarlarının işlenişi ile yüz profili bakımından Etrüsk mezarlarında bulunmuş olan Bronz insan tasvirlerinin Urartu ülkesinden idhal edilmiş olduklarını kesin bir şekilde ifade etmek mümkündür. Bir kaç sene önce Gordion'da Amerikalılar tarafından meydana çıkarılan iki kazanın da (Levha 21 b, 25) aynı sebeplerden dolayı birer Urartu eseri olduğunu söylemek mümkündür. Yunanistan'da bulunmuş grifon şekilli bir bronz eserle (Levha 31 a veya 30 a) bir boğa heykelciğini (Levha 31b) yine Urartulara öz süsleme tarzı göstermeleri bakımından birer Urartu eseri olarak kabul etmemiz doğru olsa gerektir.

Etrüsk mezarlarında (Levha 27-29, 32) ve bilhassa Yunan mukaddes mahallerinde (Levha 30 c, d), bulunmuş olan ve kenarları

¹⁰ Almanca Metin n. 53

aslan veya grifon başlariyle süslü kazanlara gelince onların Hitit-Aram tarzında bir stil göstermeleri bakımından şimali Suriye'den veya Cenup Doğu Anadolu'dan biryerden ihraç edilmiş olmaları gerekmektedir. Arkeoloji âleminde bu grifonlar ve aslanlar eskidenberi Yunan masnuatı olarak kabul edilmişlerdir. Çünkü kazanlara merbut aslan ve grifon protomlarının şarkta meydana çıkmamış olması ilim adamlarını bu kanaate götürmüş ve bugüne kadar onlara Yunan eserleri göziyle bakılmıştır. Halbuki grifon tasvirleri veya kazanları süsleyen grifon heykelcikleri Yunan ve Etrüsk merkezlerinde yedinci yüzyılın başında ve ani olarak ortaya çıkmaktadırlar. Yedinci asrın başından önce Batı âleminde hiç bir grifon tasviri mevcut değildir. Hesiodos'un Theogonia'sından anladığımıza göre grifon ve chimaira gibi hayali figürler yazılı vesikalarda da ancak yedinci yüzyılın başında görünmektedirler. Grifonlarla süslü kazanlar (Levha B D-F) ve onların konik kaide-leri de (Levha B) Yunan ve Etrüsk merkezlerinde yedinci yüzyıldan önce bilinmemektedirler. Buna karşılık bu tip kazanlar ve onların süslerini teşkil eden grifonlar şark dünyasında eski devirlerden beri malûm bulnuyordu. Daha önce neşrettiğimiz bir eserde Yunan grifonlarının Hitit sanatından geldiğini göstermiştik¹¹. Geç Hitit sanatının en güzel örneklerini vermiş bulunan Sakçegözü eserleri arasındaki kuş adamları (Şekil 8,10 levha G) ve aynı atelyenin tesiriyle meydana geldikleri şüphesiz olan Ankara kabartmaları arasındaki grifonu (Şekil 9) Yunanistan'da ve Etrüsk merkezlerinde bulunmuş olan bronz grifonlarla (Levha F) karşılaştırdığımız takdirde arada çok büyük bir benzerliğin mevcut olduğunu görürüz.

Hitit kabartmalarındaki grifonların en mühim özelliği başın aslanla kuş arası bir şekil göstermesidir. Alt çene bir aslan çenesidir¹². Boyun ve ense yeleleri ile gözaltı buruşuğu ve kaş göz stilizasyonları da aslan tasvirlerinden alınmadır. Buna mukabil gaga şeklindeki üst çene ve boyunu süsleyen iki ucu helezon şekilli tüy kuş hususiyetleridir. Kulak ise bir at kulağını andırmaktadır. Zikredilen bütün bu detaylar Yunan ve Etrüsk merkezlerinde yedinci yüzyılın başında

¹¹ Ekrem Akurgal, Späthethitische Bildkunst s. 84-86. Ekrem Akurgal, Bayraklı, D. T. C. Fakültesi Dergisi cilt 8, 1950 s. 45-51.

¹² Bu konuda bk. Ekrem Akurgal, Späthethitische Bildkunst s. 84. Ekrem Akurgal, Bayraklı, D. T. C. Fakültesi Dergisi cilt 8, 1950, s. 48.

ani olarak ortaya çıkan grifon tasvirlerinde de mevcuttur. Bu sonuncuların alınları üzerindeki acâib süs de, Sakçegözü örneklerinin gösterdikleri (Şek. 8,10) helczonun bir yuvarlağa inkilâp etmesinden meydana gelmiştir. Böylece bugüne kadar düşünüldüğünün aksine olarak Yunan ve Etrüsk örneklerinin Yunan mamulâtı olmayıp Hitit merkezlerinden idhal edilmiş eserler olduğu belirmektedir.

Yunanistan'da ve Etruria'da bulunmuş olup aynı çeşit kazanları süsleyen aslan başları da, (Levha D, E), grifonlar misalinde olduğu gibi, Hitit mamulâtıdır. Etrüsk prenslerinin mezarlarında bulunan kazanları süsleyen aslanlar, alın, gözaltı, burun üstü ve kaş göz stilizasyonları bakımından olduğu kadar açık ağızları, kesici dişleri ve umumiyetle baş şekilleri yönünden Sakçegözü aslanlarının yakın benzeridirler (Şekil, 11, 12 Levha C 1). Aynı kazanın konik şekildeki ayağının sathını süsleyen sfenks tasvirleri (Levha B) Sakçegözü kabartmalarındaki sfenkslerin (Levha c 2) âdeta bir kopyasıdır. Etrüsk mezarında bulunan kazan ayağındaki sfenkslerin aramî tarzdaki şapkaları, yuvarlak tepelikleri ve boynuzlarıyla, saç ve sakalları da burmalı bukleleriyle Sakçegözü sfenkslerinin tıpkısıdır. Aynı aramî tarzı şapka, boynuzları ve yuvarlak tepeciği ile İvriz kabartmasının tanrı figüründe de görülmektedir (Levha A). Etruria'da bulunan kazandaki sfenkslerin yüz profili ve semitik tipteki burunları da İvriz kabartmasının tanrı ve kiral figürlerinde mevcuttur. Bu karşılaştırmalar Etruria'da bulunan mezkûr kazanın, sfenks, aslan ve grifon tasvirleriyle, aramlaşmış bir hitit eseri olduğunu açık olarak ortaya koymaktadır¹³.

Yunanistan'da ve Etruria'da bulunmuş olup grifon ve aslan protomlariyle süslü olan geç hitit-aram tarzı kazanların tarihi yedinci yüzyılın başına tesadüf etmektedir. Böyle olduğuna göre bu eserler Geç Hitit merkezlerinin Assurlular tarafından zabtından sonra imal edilmişlerdir. Geç Hitit atelyelerinin Assur idaresinde de çalışmış olmalarını kabul etmek mümkün olduğu gibi onların Urartu ülkesine geçip orada yerleşmiş olmalarını farzetmek de kabildir. Nitekim Geç Hitit heykeltraşî atelyelerinden biri Ankara'ya kadar gelmiş ve

¹³ Geç Hitit sanatında aramî hususiyetler: Ekrem Akurgal Späthethitische Bildkunst s. 23, 25, 27, 32, 36, 38, 930. No. 278.

14) Ekrem Akurgal Späthethitische Bildkunst s. 69, 84-86 Levha 4-50. Ekrem

700 tarihlerinde Fryg prenslerinin binalarını süsleyen kabartmaları meydana getirmiştir¹⁴. Aynı şekilde bazı Hitit atelyelerinin Urartu sanatkârlarıyla işbirliği yaparak grifon ve aslan başlarıyla süslü kazanlar imal ederek onları Yunanistan'a ve Etruria'ya ihrac ettiklerini düşünmemiz kabule şayan olmak gerektir. Doğu ve cenup doğu Anadolu'da çalışan bu atelyelerin batı âlemine yaptıkları sanat eserleri ihracatı aşağı yukarı 710-685 tarihlerinde vaki olmuştur. Yunanistan'da yedinci yüzyılın başında insan başlarıyla süslü kazanların güzel örnekler halinde kopye edildiğini fakat kısa bir müddet sonra bu modanın terkediliğini buna karşılık aslan ve grifon kazanlarının, taklit edilmeğe başlandıktan sonra, Herodot'dan öğrendiğimize göre, altıncı asırda da rağbette olduğunu görüyoruz.

Ankara

Ekrem AKURGAL

¹⁴ Akurgal, Phrygische Kunst s. 67 v.d.